

KRALJEVSKA PODDELEGACIJA VLADE U SPLITU 1811.-1816.

UDK: 94 (497.5 Dalmacija) "1811/1816"
930.25 (497.5 Dalmacija) "1811/1816"
353 (497.5 Dalmacija) "1811/1816"
Primljeno: 4. V. 2007.
Izvorni znanstveni rad

TAMARA ŠARIĆ-ŠUŠAK
Državni arhiv u Zadru
Ruđera Boškovića b.b.
23000 Zadar, HR

U radu se na osnovi arhivskih zapisa, dekreta i proglašavanja prikazuje djelovanje Kraljevske poddelegacije Vlade u Splitu,¹ koja je bila upravni organ u vrijeme Ilirskih pokrajina (1809.-1814.). Obradeno je i analizirana arhivska građa nastala radom toga upravnog tijela u Splitu kao i klasifikacijski sustavi koje su primjenjivali službenici ove kancelarije.

Ključne riječi: francuska uprava Ilirske pokrajine, Split, poddelegacija, klasifikacijski sustavi, Državni arhiv u Zadru

NASTANAK I USTROJ ILIRSKIH POKRAJINA

Mirom u Požunu Austrija se odrekla teritorija Dalmacije. Time je završeno kratkotrajno razdoblje dalmatinske povijesti poznato kao Prva austrijska uprava. Dana 19. veljače 1806. godine general Mattieu Dumas izdaje proglas o sjedinjenju Dalmacije s Napoleonovim Kraljevstvom Italije sa sjedištem u Milanu. Na čelu pokrajine su sedmorica savjetnika preostalih iz prethodne (austrijske) vlade koji su obavljali tekuće poslove kao Privremena vlada (*Governo provvisorio francese*).² Napoleonovim imenovanjem Vincenza Dandola generalnim providurom Dalmacije 26. travnja 1806. godine prestaje razdoblje privremenosti i otpočinje se s novim ustrojem pokrajine. Situacija u

okruženju, međutim, nije se smirivala. Već godine 1809. austrijska je vojska pod zapovjedništvom generala Petra Kneževića³ počela osvajati Dalmaciju. U pokrajini izbijaju nemiri nezadovoljnog stanovništva. Proglašeno je opsadno stanje, a Dandolo poziva Dalmatince da se odupru austrijskoj agresiji.⁴ Dok su austrijske trupe držale veći dio Dalmacije zaključen je 14. listopada godine 1809. Schönbrunnski mir.⁵ Njegovim odredbama Francuzi su dobili cijelu Istru, Kranjsku, dio Koruške, bansku Hrvatsku, Dalmaciju i Dubrovačko područje.⁶ Napoleon je dekretom proglasio *Ilirske pokrajine (Province Illiriche)*. Dekretom je ustanovljeno sedam pokrajina s upravnim središtima: Kranjska (Ljubljana), Koruška (Beljak), Istra (Trst), Civilna Hrvatska (Karlovac), Dalmacija (Zadar), Dubrovnik i Kotor (Dubrovnik) te Vojna Hrvatska kao pokrajina pod posebnom vojnom upravom. Napoleon 25. prosinca 1809. izdaje dekret o privremenom ustroju Ilirskih pokrajina.⁷ Glavni grad Ilirije i središte upravne, vojne i sudbene vlasti bila je Ljubljana. Generalnim namjesnikom imenovan je maršal Marmont. Godine 1811. na njegovo mjesto dolazi general barun Bertrand, a za generalnog intendanta financija postavljen je Dauchy.⁸ Dekret od 25. prosinca 1809. godine⁹ bio je nepotpun, pa je 15. travnja 1811. godine izdan dekret koji donosi konačnu verziju uređenja Ilirije.¹⁰

Na čelu Ilirije bila je glavna uprava (*Governo generale*) koja se sastojala od vrhovnog namjesnika (*governatore generale*), glavnog financijskog intendanta (*intendente generale delle finanze*), komesara pravosuđa (*commisario di giustizia*)¹¹ i Vijeća (*consiglio*).¹²

Vijeće su tvorili namjesnik (*governatore generale*), predsjednik (*presidente*), financijski intendant (*intendente generale delle finanze*), komesar pravosuđa (*commisario di giustizia*) i dva prizivna sudca (*giudici della corte d'appello*) iz Ljubljane. Ono je djelovalo kao vrhovni sud, a preispitivalo je i sve policijske odluke te odlučivalo o prizivu.¹³ Među važne državne činovnike spadali su i načelnici državne uprave za carine, hipoteke, ceste i mostove, šume i vode te državna dobra. U svakom većem mjestu postojalo je vojno zapovjedništvo, policija i žandarmerija.¹⁴

Prema Napoleonovom dekretu od 15. travnja godine 1811., o organizaciji uprave i sudstva, što je stupio na snagu 1. siječnja godine 1812., Ilirija se u teritorijalnom pogledu dijeli na šest civilnih pokrajina i jednu vojnu. Civilne pokrajine dijele se na okruge (*distretti*), okruzi na kotare (*cantoni*), a kotari na općine (*comuni*). U takvoj podjeli Dalmacija se dijeli na pet okruga, i to: Za-

dar, Split; Šibenik, Makarska i Hvar. Glavni grad bio je Zadar,¹⁵ a Dubrovniku su kao posebnoj pokrajini pripojeni Kotor i Korčula.¹⁶ Pokrajina Dalmacija se u teritorijalnom pogledu sastoji od cijele Dalmacije i svih dalmatinskih otoka, osim Korčule i onih otoka koji pripadaju okrugu Rijeka,¹⁷ jer su Rab, Krk, Cres, Lošinj i Osor pripali civilnoj Hrvatskoj, a Hvar je izdvojen kao poseban okrug. Konačna podjela Dalmacije izvršena je 31. studenoga 1811. godine,¹⁸ na 5 okruga, 17 kotara i 85 općina. Pokrajina Dalmacija sastojala se od sljedećih kotara (*cantoni*): Zadar, Obrovac, Nin, Šibenik, Skradin, Knin, Split, Trogir, Sinj, Omiš, Makarska, Imotski, Opuzen, otoci Vis, Hvar, Pag, i Brač.¹⁹

CIVILNA UPRAVA I SUDBENA VLAST POKRAJINE DALMACIJE

Na čelu svake od šest civilnih pokrajina stajao je intendant, a oni su bili odgovorni za svu djelatnost u pokrajinama. Obavljali su sve poslove policije, suda i financija. Položaj intendanta reguliran je zakonom, pa su bili zaduženi za osiguranje i nadzor izvršavanja zakona i naredaba koje su se ticale ubiranja poreza, državnih dobara, voda i šuma, lova i ribolova, održavanja i popravljanja cesta, dobrotvornih ustanova, javne nastave, zdravstva, trgovine, zatvora, uprave u pokrajinama, okruzima, kotarevima i općinama te policijskih poslova.²⁰ Intendant je bio izravno odgovoran vrhovnom namjesniku Ilirskih pokrajina u Ljubljani, od koga je dobivao zapovijedi. Intendature su bile spona preko kojih se provodila francuska politika u našim zemljama i iziskivale su mnoštvo službenika, zaduženih za razne poslove. Uz intendanta su postojali: inženjer za putove i mostove, upravitelj registracije i javnih dobara, čuvar hipoteka, direktor poreza, inspektor šuma, inspektor carina, inspektor lutrije, farmaceut, primatelj prihoda i upravitelj službe za troškove.²¹ Za prvog intendanta pokrajine Dalmacije imenovan je Rouger de la Bergerie. Osim preko navedenih službenika intendant su ostvarivali svoje nadležnosti preko poddelegata i načelnika (*podestá i maire*). Vrlo važnu funkciju u svakoj pokrajini imao je generalni komesar policije, koji je izdavao javne oglase, proglase, naredbe, dozvole za trgovačke radnje te za sudske poslove i zatvore. U ustanovama intendature mogli su biti zaposleni i domaći službenici, pri čemu se naročito vodilo računa o njihovoj privrženosti Francuzima.²²

Kako je civilnu upravu svake pokrajine vodio intendant,²³ a upravu svakog okruga poddelegat²⁴ koji se, prije carskog dekreta, dakle po Dandolovu dekretu od 28. studenoga 1806. godine, u Dalmaciji zvao delegat. Glavnim gradovima okruga, kotara ili biskupije, ako su imali više od 5000 stanovnika, upravljao je načelnik (*podestá, maire*) sa četiri pristava (*aggiunti, adjoints*) i gradsko vijeće od dvadeset članova, a mjestima s manje od 5000 stanovnika upravljao je načelnik sa dva pristava²⁵ i gradsko vijeće od dvanaest članova.²⁶

Općinama (*comune*) s manje od 2400 stanovnika upravljao je glavari (*sindaco*) i jedan zamjenik (*suppelente*),²⁷ ako nisu imale biskupiju. U mjestima s više od 2400 stanovnika bio je postavljen i načelnik policije (*commisario di polizia*), i to o trošku općine.²⁸

Dakle, pokrajine su se dijelile na manje teritorijalne jedinice okruge (*distretti*), kotare (*cantoni*) i općine (*comuni*). Upravu su u okruzima obavljali poddelegati, a kotari nisu imali posebnu upravu, nego su predstavljali teritorijalne jedinice. Općinama su, ovisno o broju stanovnika, rukovodili načelnici i glavari.²⁹

Sudbena vlast uspostavljena je imenovanjem mirovnih sudaca (*giudici di pace*) u svakom kotaru s dva zamjenika i jednim kancelistom.³⁰ Prvostupanjski sudovi formirali su se u Zadru, Splitu, Dubrovniku i Kotoru, a sastojali su se od predsjednika, dva sudca, tri zamjenika, carskog odvjetnika i kancelista.³¹

U trgovinskim postupcima presuđivali su trgovinski sudovi, u Rijeci, Trstu, Ljubljani i Dubrovniku. Trgovinske sudove činili su predsjednik, četiri sudca, dva zamjenika i jedan kancelist.³²

Prizivni sudovi djelovali su u Ljubljani, Zadru i Dubrovniku, a Prizivni sud u Zadru bio je nadležan za cijelu Dalmaciju, dakle za sve sudove u Zadru i Splitu. Prizivne sudove činili su predsjednik, četiri sudca, dva zamjenika, jedan odvjetnik i kancelist.³³

KRALJEVSKA PODDELEGACIJA VLADE

Poddelegacija djeluje u središtima okruga i ima izričitu dužnost provoditi administrativne, političke, pravne i financijske odluke te odredbe viših upravnih tijela. Nadležnost i funkcije poddelegata u Ilirskim pokrajinama određene su Napoleonovim dekretom od 15. travnja 1811. godine, koji regulira dje-

latnost poddelegata na svom području (okrug). Poddelegat prima i provodi zapovijedi koje mu je zadao intendant, surađuje s njim i ovisi o njegovim odlukama. Poddelegata imenuje vrhovni namjesnik³⁴ iz Ljubljane, a plaće i troškovi ureda (*spese d'ufficio*)³⁵ određeni su dekretom. Istim člankom dekreta o organizaciji uprave i sudstva u Ilirskim pokrajinama ustanovljeni su poddelegati u Dalmaciji, Dubrovniku, Kranjskoj, Koruškoj, Istri i Civilnoj Hrvatskoj.³⁶

Poddelegat predstavlja Vladu u svom okrugu i nadgleda sve poslove vezane uz administraciju okruga. Intendature su umnožavale i delegatima dostavljale različite akte iz Ljubljane. Te iste dokumente poddelegati su prosljeđivali načelnicima, tj. nižim upravnim tijelima uprave u općinama. Poddelegati su sastavljali izvješća o radu, o stanju u općinama i radu sudskih organa te ih prosljeđivali intendantu pokrajine. Osim toga, bili su zaduženi za osiguranje i nadzor izvršenja zakona i naredaba koje je izaslao intendant u okrugu, a koje su se ticale:

upravljanja okrugom, kotarom i općinama, novačenja ljudi i pokretne imovine (npr. brodova, stoke), prikupljanja poreza (desetina, travarina), državnih dobara, šuma, voda, lova i ribolova, održavanja i popravaka putova, carina, brodarine, upravljanja i nadzora trgovačkih luka, prosvjete i školstva, izgradnje dobrotvornih ustanova, nadzora crkvenih poslova te rada vojne policije, zatvora, popravnih i prinudnih domova, upravnih sporova, upravljanja zdravstvenim ustanovama i njihovim djelovanjem.³⁷ U upravnim sporovima poddelegati su obavljali funkciju sudova prve instance, a u slučaju priziva na njihova rješenja, drugostupanjsko tijelo bili su intendanti.³⁸

PODRUČJE NADLEŽNOSTI KRALJEVSKE PODDELEGACIJE VLADE U SPLITU

Konačna teritorijalna podjela Dalmacije izvršena je odlukom vrhovnog namjesnika Ilirskih pokrajina generala Bertranda, u Trstu 31. studenoga 1811. godine.³⁹ Okrug Split podijeljen je na 5 kotara, i to: Split, Trogir, Omiš, Sinj i Brač, a brojio je približno 70.154 stanovnika.

Kotar Split sastojao se od četiri općine: Splita (9200), Kaštel Kambelovca (2059), Klisa (2690) i Šolte (1158), a brojio je približno 15.107 stanovnika.

Kotar Trogir sastojao se od: Trogira, Marine (*Bosigliana*), Lečevica i Bristi-

vice, a imao je 15.534 stanovnika. Kotar Omiš sastojao se samo od Omiša, a brojio je približno 7899 stanovnika. Kotar Sinj sastojao se od Sinja, Ugljana, Bajagića i Muća, a brojio je 20.850 stanovnika. Kotar Brač sastojao se od Ne-režišća i Pučišća, a brojio je 10.683 stanovnika.

Vrlo je zanimljiva podjela splitskih općina na administrativna naselja prema broju stanovnika od 16. siječnja 1813. godine, koju je odobrio intendant Dalmacije. Zbog jasnijeg pregleda prilaže se shema podjele općina na naselja u Splitskom okrugu.⁴⁰

OPĆINA	NASELJA	BROJ ŽITELJA
SPLIT	Grad Split, Solin, Vranjica, Stobreč, Kamen, Krilo Jesenice, Podstrana, Žrnovnica, Kućine, Mravince, Sitno, Srinjane	9200
KLIS	Klis, Dugopolje, Prugovo, Koprivno, Konjsko, Broćanac, Kotlenice	2690
ŠOLTA	Grohote, Donje Selo, Srednje Selo, Gornje Selo, Maslinica	1158
KAŠTEL KAMBELOVAC	Kaštel Kambelovac, Kaštel Gomilica, Kaštel Sućurac, Kaštel Lukšić,	2059
TROGIR	Grad Trogir, Seget, Okrug, Žedno, Arbanija, Čiovo, Slatine, Kaštel Štafilić, Kaštel Stari	6265
MARINA	Marina, Rastovac, Drvenik i Račice	2600
LEČEVICA	Lečevica, Vučevica, Korušće, Uble, Radošić, Čvrljevo, Utore Gornje, Utore Donje, Visoka, Divojević, Kladnjice, Nisko, Brštanovo, Dugobabe	2900
BRISTIVICA	Bristivica, Blizna, Mitlo Vinovac, Ljubitovica, Lepenica, Prapatnica, Dol, Trolokve, Sitno, Sratok, Prgomet, Labin, Opor	3709

OPĆINA	NASELJA	BROJ ŽITELJA
SINJ	Sinj, Brnaze, Glavice Gornje i Glavice Donje, Karakašica, Čitluk, Podgrađe, Radošić, Košute, Trilj, Turjaci, Gardun, Vojnić, Lučane, Hrvace, Potravlje, Maljkovo, Satrić, Zelovo, Dicmo Donje, Prisoje, Koprivno, Sušci, Osoje, Dicmo Gornje, Bisko, Srijane, Putišić, Dolac Donji, Dolac Gornji, Trnbusi	10430
UGLJANE	Ugljane, Nova Sela, Prisoje, Budimiri, Vučine, Tijarica, Ivan Dolac, Bijelo Polje, Strizirep, Kamensko, Voštane, Rože, Velić, Krivodol, Vrpolje, Čačvina, Grab, Podi, Jabuka	2582
BAJAGIĆ	Bajagić, Obrovac, Živinić, Otok, Korita, Gala, Gljev, Udovičići, Ruda, Bitelić Gornji i Bitelić Donji, Vučipolje, Dabari, Laktac	3530
MUĆ	Muč Donji, Muć Gornji, Gizdavac, Sutina, Prugovo, Broćanac, Neorić, Ogorje Donje i Ogorje Gornje, Ramljane, Radunić, Bračević, Milešina, Pribude, Crivac	4308
OMIŠ	Grad Omiš, Kućice, Slime, Rogoznica, Brela, Svinišće, Žeževica, Nova Sela, Kreševo, Opanci, Katuni, Zvečanje, Gata, Skočibuhe, Čišla, Zakućac, Kostanje, Smolonje, Pograđe, Blato, Duće, Dubrava, Tugare	7899
NEREŽIŠĆA	Nerežišća, Donji Humac, Škrip, Munice, Dragovoda, Dračevica, Supetar, Splitska, Sutivan, Bobovišća, Mirca, Milna	5438

OPĆINA	NASELJA	BROJ ŽITELJA
PUČIŠĆA	Pučišća, Postira, Dol, Pražnice, Povlja, Bol, Sumartin, Selca, Gornji Humac, Novo Selo	5245

ADMINISTRATIVNI USTROJ PODDELEGACIJE

Dalmacija je već godine 1806. dobila francuske upravne organe vlasti. Na čelu pokrajine bio je generalni providur, na čelu okruga delegat, a na čelu kotara poddelegat. Za vrijeme Privremene vlade (1809.-1811.) splitski okrug vodio je privremeni poddelegat (*suddelegato provvisorio*) Dujam Grisogono. Kada je godine 1811. Dalmacija je postala dijelom Ilirskih pokrajina, na snazi je ostala ista teritorijalna podjela, ali se promijenio naziv službenika.⁴¹ Pokrajini je umjesto providura vodio intendant, ali nije imao providurske nadležnosti. Poddelegati su djelovali u glavnom gradu okruga, a nije ih bilo u glavnim gradovima pokrajina, jer su u njima intendanti neposredno rukovodili svim poslovima na teritoriju okruga u kojima je bilo njihovo sjedište. Tako npr. u Zadru nije bilo poddelegata, jer je Zadar bio glavni grad kojim je rukovodio intendant. Na dužnost poddelegata Francuzi su postavljali ljude iz imućnih obitelji u okolici. Osim lojalnosti francuskim vlastima, bilo je poželjno da obitelj službenika bude imućna "jer su im plaće bile male".⁴²

Budući da svi okruzi nisu bili jednaki po veličini i broju stanovnika, tako ni rang poddelegata nije bio isti. Postojali su poddelegati prve i druge klase.⁴³ U Dalmaciji su imenovana tri poddelegata prve klase, i to u Splitu, Šibeniku i Makarskoj, te jedan poddelegat druge klase u Hvaru.

Dekretom od 15. travnja 1811. godine koji je stupio na snagu 1. siječnja 1812. godine, konačno je dovršena teritorijalna podjela Dalmacije, a 31. studenoga 1811. godine ustanovljeno je i ustrojstvo upravnih tijela u pokrajini i okruzima. Poddelegat predstavlja središte uprave u svom okrugu, a ured poddelegacije sastojao se, kao i u Dandolo doba, od jednog pristava, tajnika, dva pisara i poslužnika. Poddelegat u okrugu Split bio je stanoviti Calafati. Na prvi dopis upućen poddelegatu Calafatiju nailazimo u prosincu 1811. godine.⁴⁴

On je bio nadležan za izvršavanje naredbi i uputa koje je izaslao intendant. Poddelegat je bio odgovoran i za dugoročne upravne i neupravne sporove na nižoj razini, i to na prostoru svog djelovanja.⁴⁵ Ako bi se pokrenuo spor protiv odluke poddelegata, konačnu odluku donosio je intendant uz pomoć Vijeća.⁴⁶ Istraga se vodila na osnovi spisa⁴⁷ zavedenog u kancelariji poddelegacije prilikom predaje i prijave zainteresirane stranke koja je predstavljala svoju obranu u roku od najmanje petnaest dana ili jedan mjesec od uručjenja spisa.⁴⁸ U slučaju protivljenja ili neslaganja s donesenom odlukom trebalo je u roku od osam dana⁴⁹ podnijeti obrazloženje.

UREDSKO POSLOVANJE KRALJEVSKE PODDELEGACIJE VLADE U SPLITU

Kako francuska uprava kod nižih upravnih i sudbenih tijela nije imala razrađen registraturni sustav, spisi su se označavali rastućim tekućim brojem za određenu godinu. Spisi poddelegacije uvodili su se u Urudžbene zapisnike (*Protocollo della Suddelegazione di Spalato*) sa šest rubrika, i pohranjivali prema urudžbenom broju:

1. Redni broj (*numero progressivo*)
2. Datum podneska (*data dell'atto e della presentazione*)
3. Ime podnositelja (*esibente*)
4. Sažetak predmeta (*estratto della materia*)
5. Rješenje (*concluso*)
6. Broj sveščića (*Numero dell fascicolo*)

Novost koju je na ove prostore uvela prva austrijska uprava, jesu sudski i upravni urudžbeni zapisnici koji su imali tiskane obrasce.⁵⁰ Francuzi su nastavili koristiti austrijski model sudskih i upravnih urudžbenih zapisnika. Urudžbiranje primljenih i poslanih spisa je kronološko, a spisi Kraljevske poddelegacije Vlade u Splitu u šestoj su rubrici dobivali oznake arapskim brojevima od 1 do 9; ista je oznaka i na poledini omota. Budući da nema dokumenta u kojima se opisuje način formiranja sveščića, odnosno fascikuliranja spisa, prišlo se analizi i usporedbi sadržaja pojedinih dokumenata s istim arapskim brojem i došlo se do zaključka da su se oznake sljedećih kategorija odnosile približno na brojeve:

- 1 - funkcioniranje službe
- 2 - porezi
- 3 - vojska
- 4 - općina
- 5 - crkva
- 6 - inspekcije
- 7 - okruzi
- 8 - neutvrđeno
- 9 - osobne zamolbe

Dakle, spisi su bili podijeljeni na devet glavnih razdjela (*fascicolo*), od kojih je svaki imao vlastitu oznaku, arapski broj, a označavao je vrstu spisa, osim broja 8, za koji nije pronađen ni jedan spis.

Ovakav sustav označavanja spisa za vrijeme Ilirskih pokrajina trajao je od 1. siječnja 1813. godine do 24. siječnja 1814. godine. Tada prestaje označavanje kategorija u urudžbenim zapisnicima i spisima. Ubrzo su se spisi počeli označavati prema sadržaju predmeta te se na poleđini omota upotrebljava sedam riječi koje zasigurno obilježavaju spis po sadržaju:

- policija (*polizia*)
- financijski (*camerali*)
- upravni (*politicis*)
- vojska (*militari*)
- sudstvo (*justitialibus*)
- zdravstvo (*sanità*)
- bogoštovlje (*ecclesiasticis*)

Takav način obilježavanja spisa trajao je kratko. Austrijska uprava je poslije oformila svoj način fascikuliranja predmeta označavajući ih rimskim brojevima od I do VII. Ovdje je važno spomenuti da su Austrijanci početkom godine 1814. preuzeli ured Poddelegacije, ali nisu posebno mijenjali ustroj kancelarije. Postupno su likvidirali naslijeđeni sustav sve do godine 1820., kad je donesen novi zakon.

Analiziraju li se spisi, razvidno je da su u registraturi odlagali kronološki, prema broju urudžbenog zapisnika, a svaki spis je, ovisno o sadržaju, imao i broj kategorija, odnosno rimski broj. Na prvoj stranici, u lijevom uglu, upisan je tekući broj upisnika i sažetak spisa, a na desnoj strani nadnevak. U zaglavlju spisa bio je istaknut naziv države Ilirskih pokrajina. Na poleđini u gornjem

desnom uglu omota bio je upisan nadnevak kada je spis riješen, tekući broj upisnika i broj sveščića (*fascicolo*).⁵¹ Spisi jednog predmeta, pa makar iz raznih godina, stavljeni su u jedan spisovni omot koji se najvjerojatnije osnivao čim je stigao, a spisi su unutar omota slagani kronološki. Od preuzimanja Ureda Poddelegacije, pred kraj 1811. godine, spisi ne nose predmetnu oznaku, i to traje sve do 1. siječnja 1813. godine. Očito je da su službenici te kancelarije, kako bi sebi olakšali posao, formirali devet kategorija, ali ih nisu bilježili rimskim, već arapskim brojkama. Možda je jedan od razloga što nije došlo do konačne kategorizacije spisa u vrijeme Ilirskih pokrajina i turbulentno razdoblje te nedostatak vremena za ustrojavanje i donošenje propisa o uredskom poslovanju na razini okruga.

Usprkos činjenici da je upravo francuska administracija na ovim prostorima znatno unaprijedila uredsko poslovanje i usavršila klasifikacijski sustav, može se zaključiti da zajedničkog načina fascikuliranja nije bilo, već da su ga oblikovali službenici pojedine kancelarije.

Uvidom u spise i uružbene zapisnike ostalih poddelegacija pohranjenih u Državnom arhivu u Zadru te njihovom usporedbom, razvidno je da nema zajedničkih oznaka (npr. spisi Kraljevske poddelegacije u Makarskoj koristili su rimske oznake sveščića od I. do XI.).⁵² Gradivo ostalih poddelegacija nije sređeno, ali na temelju dosad sređenih fondova iz toga razdoblja može se zaključiti da nije postojao jednoobrazni sustav označavanja spisa na ovoj razini uprave.

POVEZANOST PODDELEGACIJE S DRŽAVNIM I DRUGIM USTANOVAMA

Kako je poddelegacija bila niži organ uprave preko kojega su intendanti ostvarivali svoje nadležnosti, poddelegat je postao spona između službenika općinske uprave u gradovima s pripadajućim naseljima i intendanta pokrajine. Poddelegat je preko svojih službenika nadzirao rad u kotarima i općinama. Ured poddelegata redovito je slao svoja izvješća o radu intendantu. Da bi poddelegat osigurao provođenje zakona i na nižoj razini, svakodnevno je kontaktirao sa župnicima i zapovjednikom Narodne straže (*Guardia nazionale*). Nekadašnje Teritorijalne snage (*Forza Territoriale*) iz Dandoloва vremena i

ranih razdoblja zamijenjene su u vrijeme Ilirskih pokrajina Narodnom stražom,⁵³ koja je osnovana dekretom od 17. ožujka godine 1810., a potpisali su ga privremeni tajnik Vlade Victor de Broglie i general bojnik Plausonne.⁵⁴ Zapovjednik Narodne straže u Splitu bio je pukovnik Capogrosso. Ilirija je bila podijeljena na 4 vojna okruga, a Dalmacija, Dubrovnik i Kotor spadali su u isti okrug, kojim je upravljao general Montrichard.⁵⁵ Svako mjesto imalo je svojega harambašu, koji je zapovijedao vojnim odjelom, a bio je podređen podnaredniku (*sergente*). Svi djelatnici vojnog okruga dobivali su plaću,⁵⁶ a služnje Narodne straže postalo je obvezno za sve muško stanovništvo od osamnaeste do pedesete godine života. Budući da je zapovjednik bio odgovoran intendantu, odnosno poddelegatu, redovito mu je slao izvješća o stanju u okrugu, a pogotovo revnosno mu je prosljeđivao popise novaka i muškog stanovništva sposobnog za vojsku.

Na višoj razini poddelegat je osim s intendantom redovito komunicirao s inženjerom za putove i mostove, direktorom za poreze, inspektorom šuma, inspektorom carina, inspektorom lutrije i sa zdravstvenim savjetom.

Svakodnevno je surađivao s Prvostupanjnskim sudom u Splitu te nižim pomirbenim sudovima u svom okrugu.⁵⁷ Također je redovito primao i slao dopise i izvješća ostalim poddelegatima u pokrajini Dalmaciji.

POVIJEST ARHIVSKOG FONDA

Spisi Kraljevske poddelegacije Vlade u Splitu prvobitno su se čuvali u splitskoj kancelariji poddelegacije, najvjerojatnije zajedno sa spisima Delegacije iz doba francuske uprave. Nakon promjene vlasti, za vrijeme Druge austrijske uprave, spisi su bili u nadležnosti Okružnog suda u Splitu.

U Urudžbenom zapisniku c. k. Gubernijalnog arhiva i Arhiva starih spisa c. kr. Namjesništva u Zadru (*Archivio degli atti antichi presso I.R. Luogotenenza Dalmata*) pod brojem 3., od 3. siječnja 1889. godine nalazi se spis kojim je od Okružnog suda u Splitu zatražena predaja starih arhiva Splita i Makarske. Spisi su preuzeti u Arhiv Namjesništva u Zadru (danas DAZD) osamdesetih godina 19. stoljeća i označeni kao "Arhiv Splita", a točan podatak o primopredaji ne postoji.

SACUVANOST SPISA

Gradivo Kraljevske poddelegacije Vlade u Splitu od 1811.-1816. godine djelomično je sačuvano i spisi postoje za sve godine. Međutim, za pojedine godine nedostaje veći broj spisa. Nalazili su se u 74 kutije, različitih veličina, na kojima je bio ispisan naziv fonda "Spisi Francuske vladavine - Arhiv Splita - Vrhovništvo u Splitu od 1806. godine", godina i broj predmeta u kutiji. Zatečeni brojevi kutija Kraljevske poddelegacije Vlade u Splitu tekli su od broja 779 do 797, od 802 do 803, od 820 do 869 i Spisi Narodne straže od broja 811 do 813. Spisi su i sada složeni u 74 kutije. Sređivanje spisa odvijalo se prema upisu u urudžbeni zapisnik. Urudžbeni zapisnici počinjali su svake godine od broja jedan i završavali posljednjim brojem godine. Sačuvana su četiri urudžbena zapisnika, i to za 1813., 1814., 1815. i 1816. godinu, dvije knjige primitaka (*Recepisse*), zatim pet knjiga koje pripadaju seriji Narodne straže.

Prema tome, gradivo je jedinstveno, predmeti su slagani po rastućem broju za pojedine godine gdje se poštovao princip prvobitnog reda. Knjige i spisi uglavnom su dobro očuvani, osim Urudžbenog zapisnika za godinu 1816., gdje nedostaje dosta listova. Neki svežnjevi oštećeni su vlagom i moljcima.

SADRŽAJ SPISA

Kratko razdoblje francuske vladavine za vrijeme Ilirskih pokrajina ostavilo je pisane tragove u spisima uprave, sudstva, školstva, gospodarstva, kulturnoga i društvenog života Splita i njegove okolice.

Najznačajnije dijelove fonda čine različita izvješća visokih dužnosnika u Ilirskim pokrajinama: izvješće viteza Garagnina, inspektora šuma i voda,⁵⁸ zatim osvrt intendanta Dalmacije na stanje u pokrajini.⁵⁹ Intendant je slao poddelegatu raznovrsne okružnice o podjeli poreznih općina,⁶⁰ žalbe, upute, dekrete, tiskovine, obrasce koje je ovaj trebao razaslati načelnicima općina.

Redovito su se sastavljali različiti popisi: novaka za Split Omiš, Trogir i Brač,⁶¹ službenika po općinama,⁶² rođenih, umrlih i vjenčanih, stanovništva Trogira⁶³ i Šolte,⁶⁴ a neki su sadržavali podatke o vjeroispovijesti i zanimanjima (Omiš).⁶⁵ Budući da su se u ovom razdoblju događale migracije zbog učestalih ratova, bilo je obvezno vođenje evidencija o strancima u okrugu, zatvorenicima⁶⁶

i odbjeglih vojnicima.⁶⁷ Vrlo su zanimljivi popisi članova pojedinih društava: Javnog dobrotvorstva u Splitu⁶⁸ i Crkvenog vijeća okruga Split⁶⁹. Detaljan uvid u imovinsko stanje stanovništva daju posebni popisi posjednika u Nerežišćima i Bajagićima.⁷⁰ Ističemo popise profesora u gimnazijama u Trogiru, Šibeniku i Zadru⁷¹ te kandidata za javnobilježnički posao u Splitskom okrugu.⁷²

Svakodnevno su se sastavljala različita izvješća sa sjednica općinskih vijeća,⁷³ o šumama, carinama, školstvu, ubiranju poreza, desetinama, naplaćivanju travarine itd. Vrlo zanimljivo je izvješće o udaljenosti poštanskih ureda od Zadra do Kotora,⁷⁴ kao i ono o cijenama na tržnicama (*tabelle mercuriali*),⁷⁵ dražbene police⁷⁶ i izvješća o proračunu.

Među spisima pronađene su i osobne zamolbe građana,⁷⁷ potvrde o mirovinama,⁷⁸ diplome, ugovori, itd. Značajni su i podatci: iz zdravstva, napatci o zaštiti od kuge,⁷⁹ o cijepjenju u Dalmaciji, popisi liječnika u okrugu⁸⁰ i babica u Omišu.⁸¹ Sačuvan je Pravilnik Splitskog filharmoničkog društva,⁸² koji svjedoči o bogatom kulturnom životu Splita.

Među spisima su pronađeni fragmentarno sačuvani spisi Narodne straže (1813.-1817.), koji su sadržajem iznimno zanimljivi. Jedinstveni su popisi: harambaša u Velom varošu,⁸³ novačenja pokretne imovine (brodova i životinja) u Velom varošu i Dobrom pod zapovjedništvom harambaše Ante Periše i podnarednika Bartula Mikice,⁸⁴ serdarija⁸⁵ kao i popis svih građana Općine Split od osamnaeste do šezdesete godine života.⁸⁶ Dragocjeni su tzv. *Quinternetti*, tj. listovi na kojima se nalazi precizan popis pučanstva u gradskim predjelima Veli Varoš (*Borgo Grande*), Dobri (*Borgo Pozzobon*), Lučac (*Borgo Lucaz*), Manuš (*Borgo Manus*)⁸⁷ te okolnih mjesta Vranjica, Solina, Kaštel Sućurca, Kaštel Kambelovca, Klisa, Broćanca.⁸⁸

Ako se ovome dodaju razni iskazi o krađama, rješenja i odluke o pomoći, izvješća mirovnih sudaca i drugi spisi, dobit ćemo kompletan uvid u vođenje Ureda Poddelegacije i sliku dinamičnog života Splitskana u razdoblju Ilirskih pokrajina.

ZAKLJUČAK

Središnja uprava Ilirskih pokrajina značila je viši stupanj vlasti s upravnim i zakonodavnim tijelima na čelu s namjesnikom u Ljubljani, a upravu u

pokrajinama obavljali su intendanti, dok su administrativnu upravu okruga vodili poddelegati. Općinama su upravljali načelnici s općinskim vijećem. Rezultat takve centralističke uprave bio je da su pokrajinska i okružna uprava bile izravno podložne namjesniku.

Ovim radom pokušalo se predstaviti djelovanje Kraljevske poddelegacije Vlade u Splitu, najznačajnije upravne ustanove središnje francuske vlasti u gradu Splitu za vrijeme Ilirskih pokrajina. Preko sačuvanih primjera arhivskog gradiva koje se čuva u Državnom arhivu u Zadru, nastojalo se iznijeti što više podataka o povijesnim, društvenim, socijalnim i kulturnim prilikama koje su dovele do ustroja ovoga upravnog tijela na nižoj razini uprave na hrvatskim prostorima.

KRATICE

DAZD Državni arhiv u Zadru

IZVORI I BIBLIOGRAFIJA

Arhivsko gradivo Državnog arhiva u Zadru:

- HR DAZD 110: Kraljevska poddelegacija Vlade u Splitu (1812.-1816.)
- HR DAZD 85: Kraljevska poddelegacija Vlade u Makarskoj (1812.-1816.)
- HR DAZD 386: Zbirka tiskovina (Stampata) (1608.-1959.)
- HR DAZD 56: Privremena francuska vlada (1806.)

Dopunski izvori:

- HR DAZD 79: Kraljevska delegacija Vlade u Makarskoj (1807.-1811.)
- HR DAZD 80: Kraljevska delegacija Vlade u Splitu (1806.-1811.)
- HR DAZD 81: Kraljevska delegacija Vlade u Zadru (1807.-1810.)
- HR DAZD 82: Kraljevska poddelegacija Vlade u Braču (1807.-1813.)
- HR DAZD 83: Kraljevska poddelegacija Vlade u Kninu (1807.-1811.)
- HR DAZD 84: Kraljevska poddelegacija Vlade u Korčuli (1807.-1812.)
- HR DAZD 85: Kraljevska poddelegacija Vlade u Makarskoj (1811.-1816.)
- HR DAZD 86: Kraljevska poddelegacija Vlade u Trogiru (1807.-1809.)

BIBLIOGRAFIJA

Stjepan Antoljak: *Predaja Dalmacije Francuzima (1806.)*. Rad JAZU, Zagreb 1952., br. 288

Stjepan Ćosić: *Dubrovnik u Ilirskim pokrajinama*. Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 35, Dubrovnik 1997.

Tulio Erber: *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814*, Volume secondo (1809-1814), Zadar 1886.

Josip Kolanović: *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*. Zagreb 2006.

Dubravka Kolić: *Mjesno starješinstvo Makarske 1798.-1806*. Arhivski vjesnik, Zagreb XLVIII/2005.

Dubravka Kolić: *Mjesno starješinstvo Šibenika 1798.-1806*. Murterski godišnjak, Murter III/2005.

Valentino Lago: *Memorie sulla Dalmazia*, vol. I. Venecija 1868.

Vjekoslav Maštrović: *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, Zagreb 1959.

Šime Peričić: *Podjela zadarskih "arhiva" između Italije i Kraljevine SHS (1924.-1926.)*, Arhivski vjesnik, Zagreb XXI-XXII/1978.-79.

Paul Pisani: *La Dalmatie de 1797 à 1815*, Paris 1893.

Đorđo Samardžić: *Administrativno teritorijalna podjela provincija Dalmacije i Dubrovnika s Kotorom u okviru Ilirskih provincija*. Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu 14, Sarajevo 1966.

Đorđo Samardžić: *Provincijska, distriktska i općinska uprava u našim zemljama za vrijeme francuske vladavine*. Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu 15, Sarajevo 1967.

BILJEŠKE

¹ DAZD 110, Kraljevska poddelegacija vlade u Splitu (1812.-1816.).

² DAZD 56, Privremena francuska vlada (1806.).

³ DAZD 386, Zbirka tiskovina (1608.-1959.), 28/20.

⁴ DAZD 386, Zbirka... 50/19.

⁵ DAZD 386, Zbirka... 58/20.

⁶ DAZD 386, Zbirka... 60/20, Dekret o teritoriju koji će obuhvaćati Ilirske pokrajine, Beč, 14. listopada 1809.

- 7 Vjekoslav Maštrović: *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX stoljeću*, Izdavački zavod JAZU, Zagreb 1959.,57.
- 8 DAZD 386, Zbirka... 59/20.
- 9 V. Maštrović, *Razvoj*...57-58.
- 10 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret Napoleona I. o organizaciji uprave i sudstva u Ilirskim pokrajinama, Pariz, 15. travnja 1811.
- 11 DAZD 386, Zbirka..15/23,Dekret.....čl.1.
- 12 Isto, čl. 59.
- 13 Isto, čl. 59.-62.
- 14 Stjepan Ćosić: *Dubrovnik u Ilirskim pokrajinama*. Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 35(1997):37-62, 40.
- 15 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret...čl.63.
- 16 Isto, čl. 63.
- 17 Isto, čl. 69.
- 18 Valentino Lago: *Memorie sulla Dalmazia*, vol.I., *Venecija* 1868, XXXIV-XXXVII.
- 19 DAZD 386, Zbirka..15/23, Dekret...čl. 80.
- 20 Isto, čl. 84.
- 21 Isto, čl. 87-88.
- 22 Paul Pisani: *La Dalmatie de 1797 á 1815*. Pariz 1893, 357.
- 23 DAZD 386, Zbirka...15/23,Dekret..., čl.73.
- 24 Isto, čl. 75.
- 25 Isto, čl. 107.
- 26 Isto, čl. 110.
- 27 Isto, čl. 108.
- 28 Isto, čl. 109.
- 29 S. Ćosić, *Dubrovnik*...,40.
- 30 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret...čl.184.
- 31 Isto, čl. 188.-196.
- 32 Isto, čl. 197.-200.
- 33 Isto, čl. 201.-208.
- 34 Isto, čl. 7.
- 35 Isto, čl. 90.
- 36 Isto, čl. 90.
- 37 Đorđo Samardžić: *Provincijska, distrijska i općinska uprava u našim zemljama za vrijeme francuske vladavine*. Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu 15 (1967.), 471-501.
- 38 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret...čl. 96.
- 39 DAZD 110, kut.12., br. 352.
- 40 Isto, kut. 12., br. 250.
- 41 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret... čl. 1.-3.
- 42 P. Pisani: *La...*,357.
- 43 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret...čl. 90.
- 44 DAZD 110, kut.1., br. 12. (Ime nije pronađeno.)

- 45 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret...čl. 95.
46 Isto, čl. 96.
47 Isto, čl. 100.
48 Isto, čl. 101.
49 Isto, čl. 102.
50 Dubravka Kolić: *Mjesno starješinstvo Makarske 1798.-1806.*, Arhivski vjesnik, Zagreb XLVIII/2005.,151-152.
51 Talijanski naziv *fascicolo* doslovno se prevodi na hrvatski rječju svežanj što je kod nas uvriježen izraz za tehničku jedinicu, pa je bolji izraz predmetni smotak koji označava sadržajnu jedinicu i odgovara onome što u arhivskoj praksi nazivamo predmet, dosje ili u sudstvu spis.
52 DAZD 85, Kraljevska poddelegacija vlade u Makarskoj (1812.-1816.).
53 Isto, čl.263.
54 DAZD 386, Zbirka...21/21, Dekret o sastavu pokrajinske vojne sile, Trst, 17. ožujak 1810. P. Pisani: *La...*, 393-397.
55 DAZD 386, Zbirka...21/21, Dekret o sastavu pokrajinske..., čl. 1.-44.
57 DAZD 386, Zbirka...15/23, Dekret...čl. 184.
58 DAZD 110, kut.2., br. 593.
59 Isto, kut.5., br. 1586.
60 Isto, kut. 13., br. 799.
61 Isto, kut. 10., br. 3305.
62 Isto, kut. 39., br. 1901.
63 Isto, kut. 42., br. 2401.
64 Isto, kut. 7., br. 2295.
65 Isto, kut. 17., br.1632.
66 Isto, kut. 70., br. 1.
67 Isto, kut. 5., br. 1394.
68 Isto, kut. 2., br. 518.
69 Isto, kut. 14., br. 977.
70 Isto, kut. 27., br. 2101. i 2132.
71 Isto, kut. 1., br. 201.
72 Isto, kut. 2., br. 636.
73 Isto, kut. 5., br. 1549.
74 Isto, kut. 29., br. 2791.
75 Isto, kut. 42., br. 2479., 2501., 2513.
76 Isto, kut. 21., br. 338.
77 Isto, kut. 6., br.1897.
78 Isto, kut. 22., br. 683.
79 Isto, kut. 16., br. 1487.
80 Isto, kut. 28., br. 2610. i kut. 23., br. 925.
81 Isto, kut. 31., br. 391.
82 Isto, kut. 24., br. 1416.

- ⁸³ Isto, kut. 71., br. 7.
⁸⁴ Isto, kut. 71., br. 8.
⁸⁵ Isto, kut. 71., br. 9.
⁸⁶ Isto, kut. 72., br. 11.
⁸⁷ Isto, kut. 72., br. 19. i 20.
⁸⁸ Isto, kut. 72., br. 21.

THE GOVERNMENT ROYAL SUB-DELEGATION IN SPLIT 1811 - 1816

Summary

The paper brings the activities of the French administration during the Illyrian provinces, in Dalmatia, namely Split and its surroundings from 1812 to 1814. The 16,120 preserved documents, books and legal acts reveal the functions, competences and fields of activity of the government's Royal sub-delegation in Split. The administrative organization of the sub-delegate's bureau and administration was reconstructed following the original registered system of the central French administration on the lower administrative level. Extended administrative, judicial, educational, economic, military, social and cultural activities in Split and its surroundings give an insight into all peculiarities of the then short-lived French rule and administration on the level of district. The Archives of the Royal sub-delegation in Split is one of the most important historic sources for studying events in Dalmatia in the time of the Illyrian provinces.